

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

יוני 2023

סקר מעמיק בציבור הערבי חושף:

רוב גדול בציבור הערבי (כ-76%) מצדיקים את המחאה העממית על הרפורמה המשפטית • כ-62% מעידים כי ביטחונם האישי נפגע עקב ריבוי מקרי האלימות בחברה הערבית • רוב מכריע (כ-84%) חוששים מהישנותן של תקריות אלימות בין ערבים ליהודים בדומה לאירועי מאי 2021 • רוב בציבור הערבי (כ-64%) תומכים בהצטרפות מפלגה ערבית לקואליציה אחרי הבחירות הבאות • כ-54% חושבים שהניסיון של רע"מ בממשלה הקודמת היה מוצלח בסיכומו של דבר

ד"ר אריק רודניצקי

הממצאים העיקריים

- רוב גדול בציבור הערבי (75.9%) סבורים כי המחאה העממית על מהלכי הרפורמה המשפטית של הממשלה היא מוצדקת. חלק גדול מהאזרחים הערבים (59.7%) אף חושבים כי על האזרחים הערבים למלא תפקיד פעיל יותר במחאה הציבורית, אולם הדעות בתוכם חלוקות על השאלה אם נושא המחאה – הוויכוח על מעמדה של מערכת המשפט בישראל – אכן נוגע להם ישירות: 47.9% סבורים שהוא נוגע להם, ו-43.9% אינם סבורים כך.
- רוב גדול בקרב האזרחים הערבים (70.2%) טוענים שחוקה לישראל, אשר תתבסס על ערכי מגילת העצמאות, לא תהיה מקובלת עליהם.
- רוב האזרחים הערבים (61.7%) מרגישים כי הביטחון האישי שלהם ושל יקיריהם נפגע עקב ריבוי מקרי האלימות בחברה הערבית בתקופה האחרונה. מנגד, מחצית מהציבור הערבי (53%) משוכנעים כי בסופו של דבר ימצא פתרון לבעיית האלימות והפשיעה בחברה הערבית.
- מי מסוגל לטפל בבעיית האלימות והפשיעה? 41% סבורים כי הממשלה או המשטרה מסוגלות לעשות זאת, ואילו 29.7% סבורים כי דווקא גורמים פנימיים בחברה הערבית עצמה – נכבדים, ראשי משפחות, ההורים ואף החברה עצמה – מסוגלים לטפל בכך.
- רוב גדול בציבור הערבי (84.4%) חוששים כי אירועים דומים לאלו שהתרחשו במאי 2021 – תקריות אלימות בין אזרחים ערבים ליהודים – עלולים להתרחש שוב בעתיד.
- מחצית מהציבור הערבי (55.6%) חושבים כי הממשלה הנוכחית תחזיק מעמד שנתיים לכל היותר, ורובם (63.6%) מעוניינים לראות מפלגה ערבית בקואליציה הממשלתית אחרי הבחירות הבאות. כמחצית מהאזרחים הערבים (53.6%) סבורים היום, במבט לאחור, כי הניסיון של רע"מ בממשלה הקודמת (ממשלת בנט-לפיד) היה מוצלח בסיכומו של דבר.
- בחלוף 30 שנה לחתימה על הסכם אוסלו, 58.3% ממשתתפי הסקר סבורים כי ההסכם היה בגדר התפתחות שלילית ביחסים שבין ישראל לפלסטינים, ו-49% מהם מרגישים כי ההסכם לא הועיל לאזרחים הערבים עצמם. על רקע זה, מחצית מהציבור הערבי (55.6%) חושבים כי אין פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני ושהמצב יישאר ללא שינוי; רק 17.2% חושבים כי הסכסוך יוסדר באמצעות הפתרון של שתי מדינות.

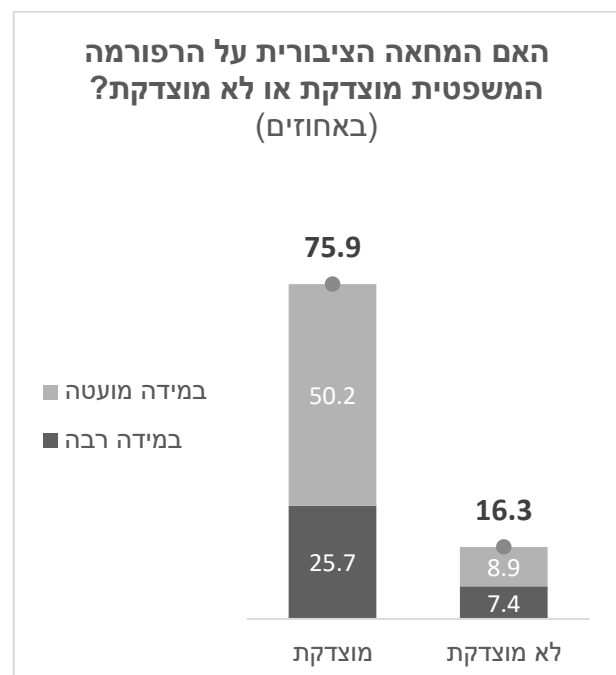
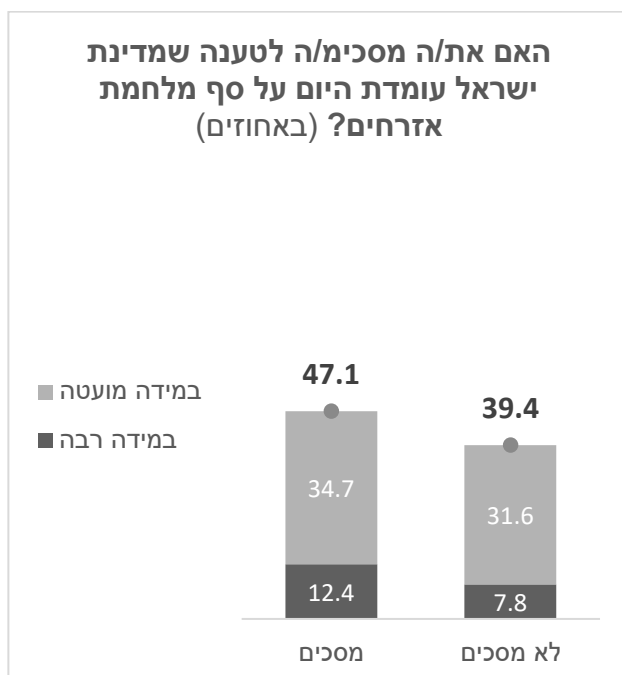
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

עמדות כלפי המחאה העממית על מהלכי הרפורמה המשפטית של הממשלה

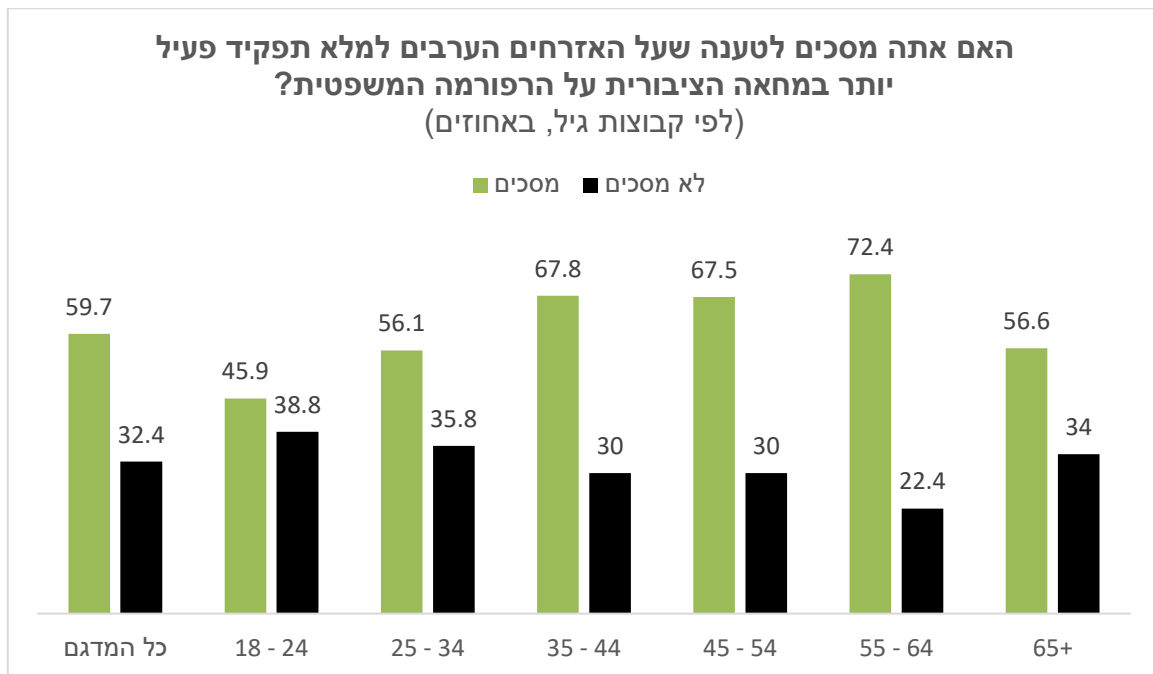
בציבור הערבי חלוקות הדעות על השאלה אם מדינת ישראל עומדת בימים אלו על סף מלחמת אזרחים: כמעט מחצית מהאזרחים הערבים (47.1%) חושבים שמדינת ישראל אכן עומדת בימים אלו על סף מלחמת אזרחים, ואילו 39.4% אינם חושבים כך. עם זאת, רוב גדול בציבור הערבי (75.9%) סבורים כי המחאה העממית על מהלכי הרפורמה המשפטית של הממשלה מוצדקת, ו-25.7% מהנשאלים אף סבורים כי המחאה מוצדקת במידה רבה.

האם על האזרחים הערבים למלא תפקיד פעיל יותר במחאה הציבורית? רוב המשתתפים בסקר (59.7%) סבורים שכך עליהם לעשות, ואילו שלישי (32.4%) אינם סבורים כך. בשאלה זו נתגלו חילוקי דעות מובהקים לפי גיל הנשאלים: בני הדור הצעיר (18–34 שנה) מאמצים עמדה אמביוולנטית וזהירה יותר כלפי השאלה אם עליהם למלא תפקיד פעיל יותר במחאה, בני הדור המבוגר יותר (בני 35–64 שנה) משוכנעים יותר מהצעירים כי על הציבור הערבי למלא תפקיד פעיל יותר במחאה העממית. שיעורם של המבוגרים (בני 35–64) המשוכנעים במידה הרבה ביותר שעל הציבור הערבי למלא תפקיד פעיל יותר במחאה גבוה פי שלושה מזה של הצעירים (בני 18–34) המשוכנעים בכך באותה המידה: 31.6% לעומת 11.8%.

בתשובות על שאלה זו נרשמו הבדלים גם בין הנשאלים שהשתתפו בבחירות האחרונות לכנסת לעומת הנשאלים שלא השתתפו בהן. שיעור ההסכמה הכולל לטענה שעל האזרחים הערבים למלא תפקיד פעיל יותר במחאה העממית בקרב הנשאלים שהשתתפו בבחירות האחרונות ("מצביעים") הוא 62.4%, ואילו שיעור ההסכמה בקרב הנשאלים שלא השתתפו בבחירות ("לא מצביעים") הוא 51.1%. שיעור אי-ההסכמה לטענה הזו בקרב המצביעים הוא 31.2% ושיעור אי-ההסכמה בקרב הלא-מצביעים גבוה קמעא, 36.6%. הגם שאין מדובר בהבדלים מובהקים, בכל זאת ניתן להצביע על הבדל בין שתי הקבוצות: המצביעים בבחירות לכנסת מגלים נכונות גבוהה יותר מהלא-מצביעים למלא תפקיד פעיל במאבק האזרחי גם בזירה החוץ-פרלמנטרית.

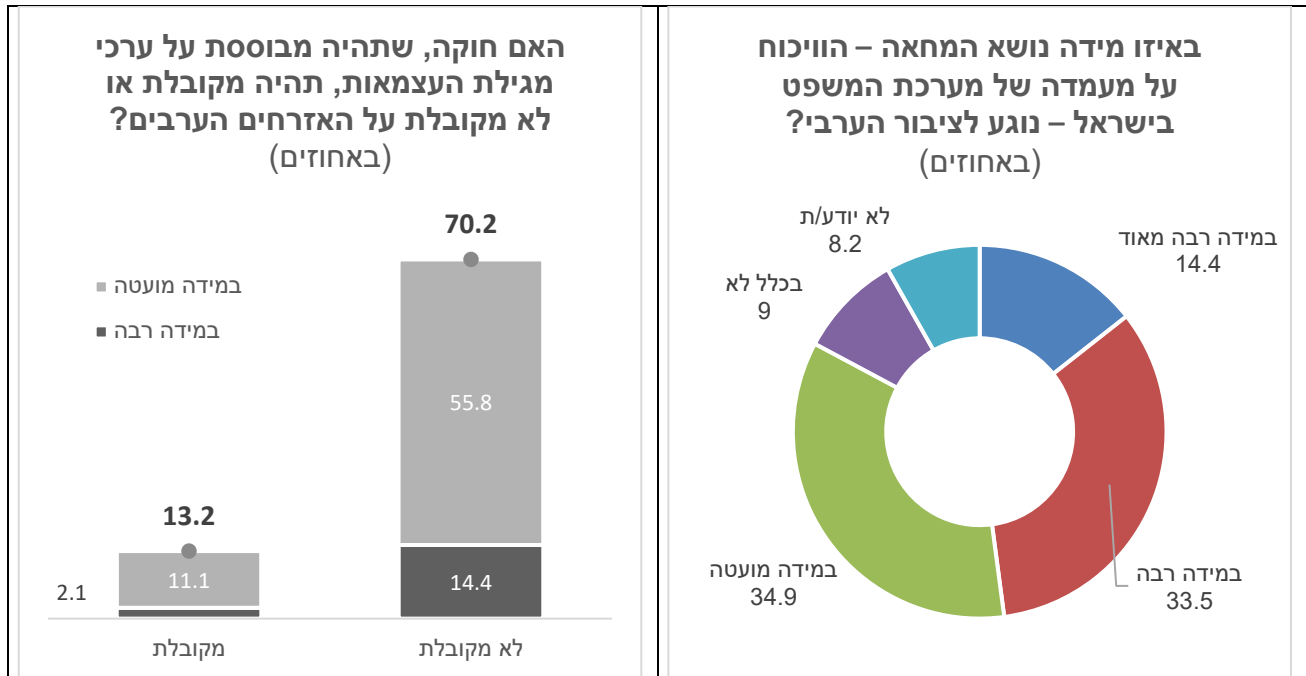
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

בתוך הציבור הערבי חלוקות הדעות על השאלה אם נושא המחאה – הוויכוח על מעמדה של מערכת המשפט בישראל – אכן נוגע לו: מחצית מהנשאלים (47.9%) סבורים כי נושא המחאה נוגע במידה רבה לציבור הערבי, המחצית האחרת (43.9%) סבורים כי הנושא כמעט שלא נוגע לציבור הערבי או אינו נוגע לו כלל. הציבור הערבי חצוי גם בשאלה איך יושפע מצבו אם בסופו של דבר תצליח הממשלה להעביר בכנסת את הרפורמה במערכת המשפט. חלק גדול מהנשאלים (41%) סבורים כי מצבם של האזרחים הערבים יורע בעקבות התפתחות כזאת, ואילו 34.8% סבורים כי המצב יישאר ללא שינוי. רק 12.4% מאמינים כי הרפורמה המשפטית – אם תאושר בכנסת – דווקא תוביל לשיפור מצבם של האזרחים הערבים. ל-11.8% מהנשאלים אין דעה מגובשת בנושא.

בעקבות גלי המחאה העממית נשמעים לאחרונה קולות בציבור היהודי הקוראים לחבר חוקה לישראל שתתבסס על ערכיה של מגילת העצמאות. על פי הסקר, רוב גדול בציבור הערבי (70.2% מהנשאלים) טוענים כי חוקה כזו לא תהיה מקובלת עליהם. רק חלק קטן (13.2% מהנשאלים) ציינו כי חוקה כזו עשויה להיות מקובלת עליהם, ול-16.6% מהנשאלים אין דעה מגובשת בנושא. יש לציין כי בשאלה זו אין הבדל גדול בין עמדת המצביעים בבחירות לכנסת לבין עמדתם של הלא-מצביעים. רוב גדול בשתי הקבוצות (69.6% בקרב המצביעים, 59.5% בקרב הלא-מצביעים) אינם מסכימים שערכי מגילת העצמאות ישמשו בסיס לניסוח חוקה לישראל.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

בעיית האלימות והפשיעה ביישובים הערביים

בחודשים האחרונים חלה עלייה ניכרת במספר מקרי האלימות בחברה הערבית בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. החשש מהתגברות התופעה משתקף בבירור בממצאי הסקר: רוב המשתתפים בסקר (61.7%) מרגישים כי ביטחונם האישי וביטחון יקיריהם נפגע עקב מקרי האלימות; 38.8% אף מרגישים כך במידה רבה מאוד. אף על פי כן, כמחציתם (53% מהנשאלים) משוכנעים כי בסופו של דבר יימצא פתרון לבעיה; 20.6% מהם משוכנעים בכך במידה רבה מאוד, ורק 15.4% אינם מאמינים כלל שיימצא לה פתרון.

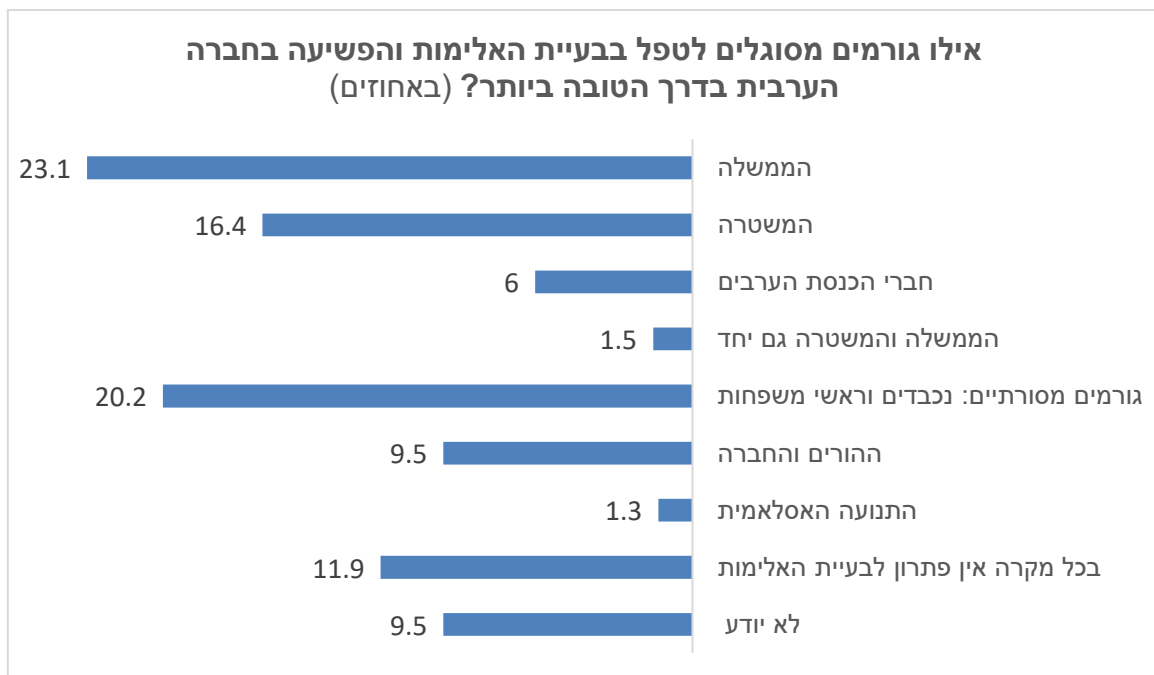
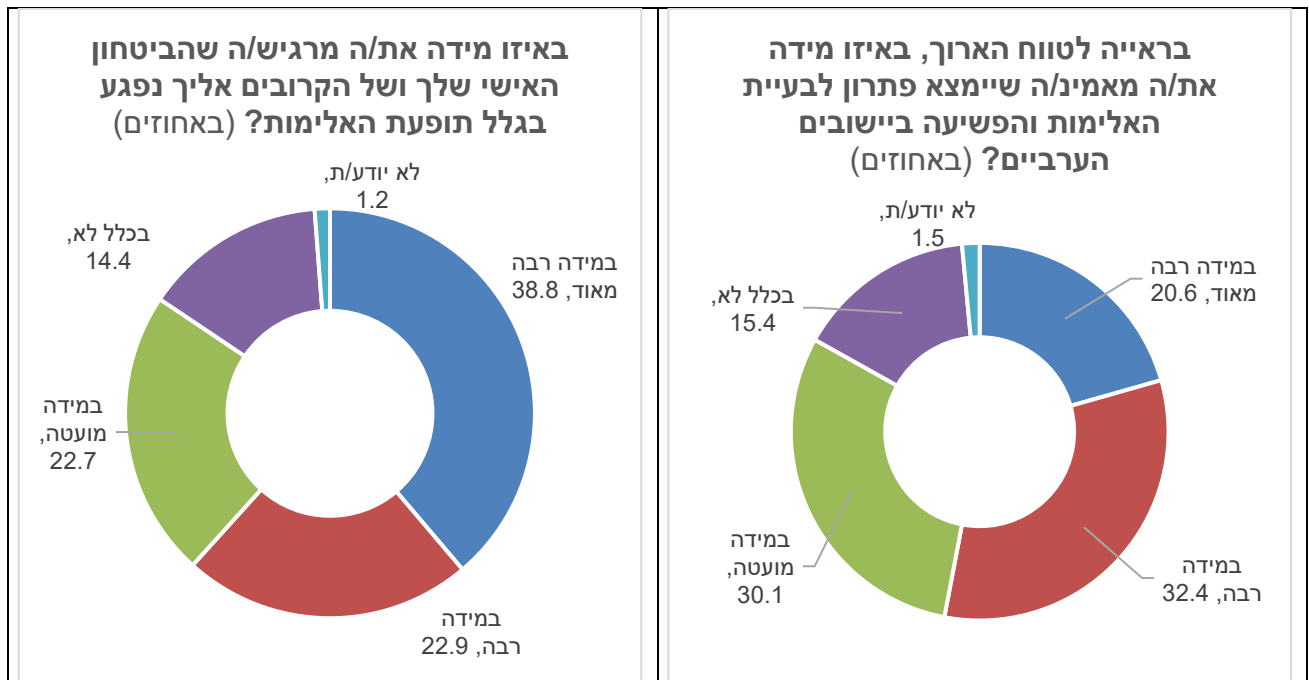
משתתפי הסקר נשאלו אילו גופים מסוגלים לדעתם לטפל בבעיית האלימות והפשיעה בחברה הערבית. 41% מהנשאלים סבורים כי הממשלה או המשטרה מסוגלות לטפל בכך. מנגד, 29.7% סבורים כי דווקא גורמים מסורתיים בחברה הערבית, כגון נכבדים וראשי משפחות או ההורים והחברה הערבית עצמה עשויים לטפל בבעיה. רק שיעור זעום (6%) חושבים שחברי הכנסת הערבים מסוגלים לטפל בבעיה. שיעור זניח, ואף לא מובהק מבחינה סטטיסטית, סבורים כי התנועה האסלאמית (1.3%) או ועדת המעקב (0.6%) מסוגלות לטפל בבעיה. בסיכום, בציבור הערבי חלוקות הדעות על השאלה אם האחריות לפתרון בעיית האלימות מוטלת על מוסדות המדינה או שמא היא מונחת לפתחם של מנגנונים חברתיים ומסורתיים בתוך החברה הערבית עצמה.

הממצא המעניין ביותר בהקשר זה הוא העובדה שהאפשרות "ההורים והחברה עצמה", שצינו 9.5% ממשתתפי הסקר, לא הופיעה כלל בשאלון הסקר. העובדה שאפשרות זו הוזכרה באופן עצמאי מצד משתתפי הסקר – וברמת מובהקות סטטיסטית ברורה כל כך – מעידה כי בציבור הערבי הולכת ומתחזקת ההבנה כי יש בכוחה של החברה הערבית לקבל לידיה את האחריות לטיפול בבעיה זו, אם מתוך תחושת מסוגלות עצמית ואם מתוך התחושה כי רשויות המדינה אינן פועלות די למיגור התופעה.

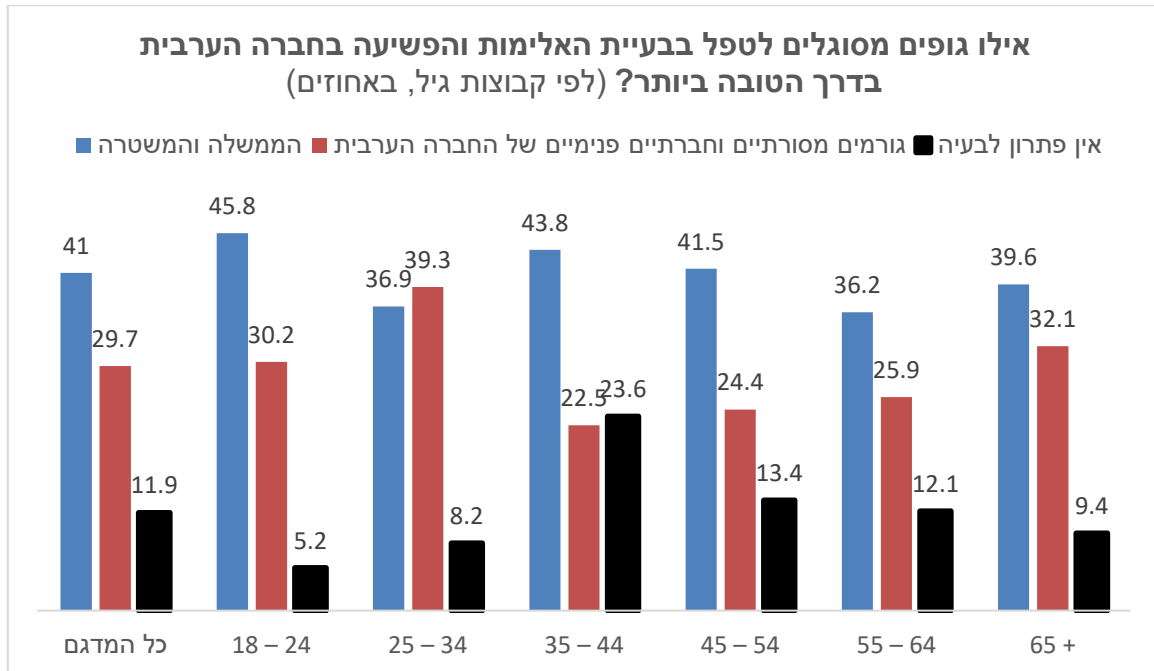
התשובות על שאלה זו חושפות הבדלים מובהקים מבחינה סטטיסטית לפי קבוצות גיל. על פי הסקר, הצעירים בחברה הערבית (בני 18–34 שנה) מייחסים משקל רב יותר מהמבוגרים ליכולתם של המנגנונים המסורתיים

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

והחברתיים הפנימיים של החברה להביא מזור לבעיית האלימות והפשיעה. לעומתם, ממדי הייאוש והתחושה כי אין פתרון באופק לבעיה גבוהים באופן מובהק יותר אצל המבוגרים (בני 35–64 שנה).

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

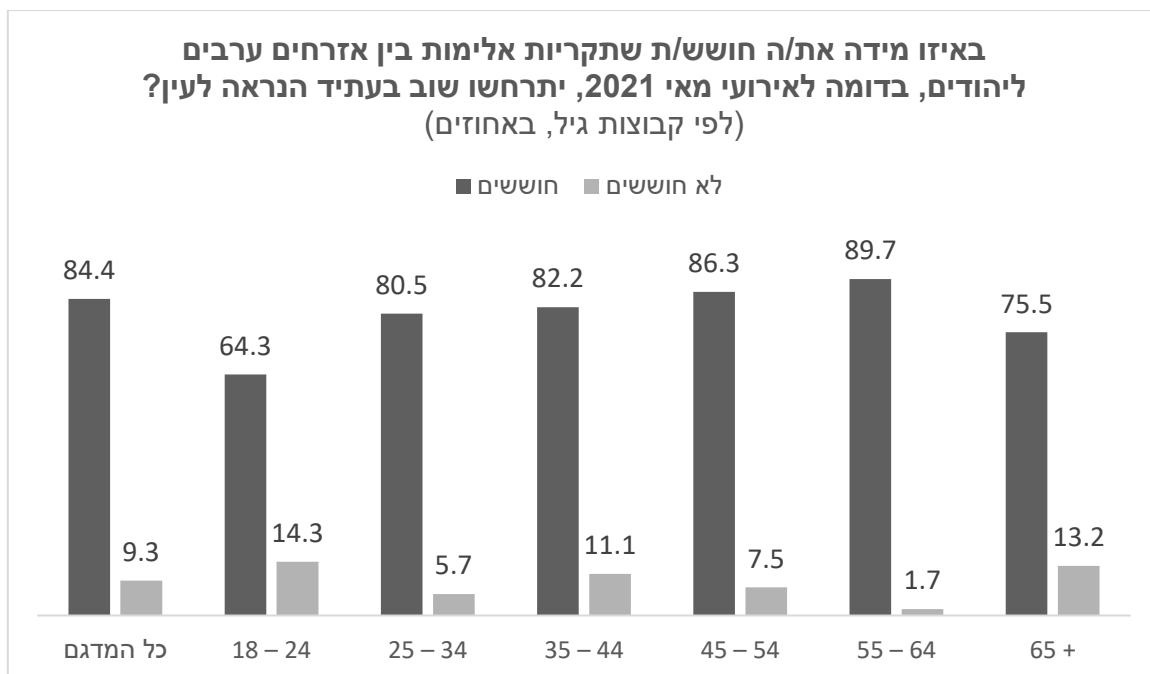
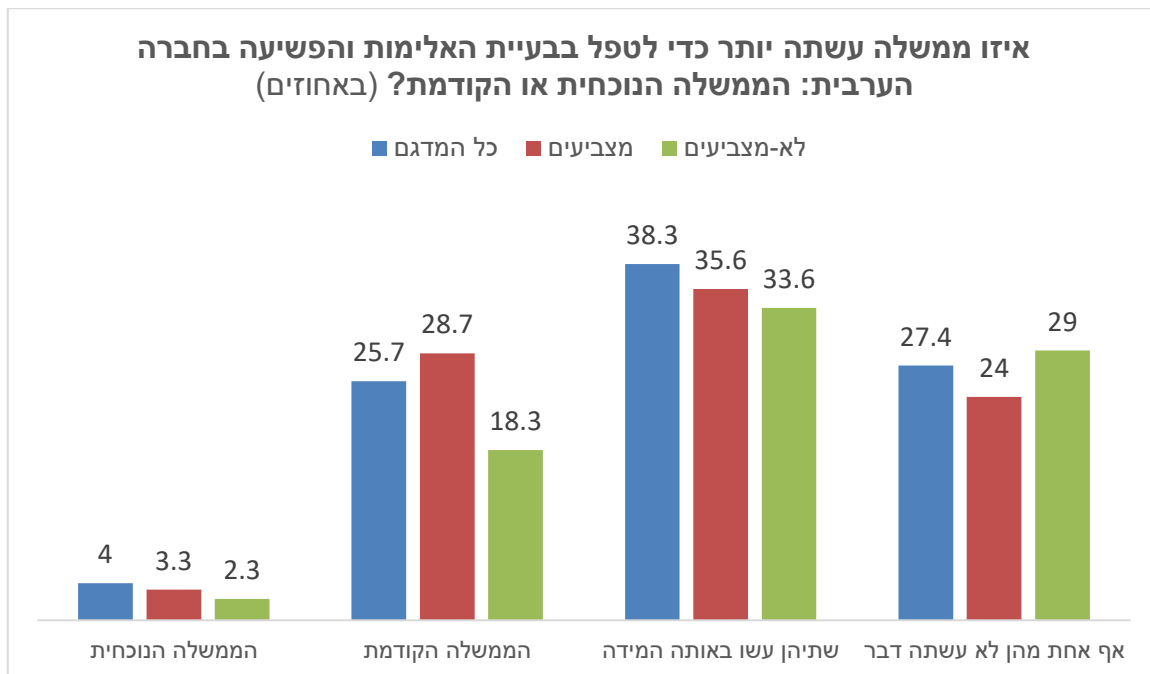
כאשר נתבקשו הנשאלים להשוות בין הטיפול בבעיית האלימות של הממשלה הנוכחית לעומת הטיפול של קודמתה מתברר כי 25.7% סבורים כי הממשלה הקודמת עשתה יותר כדי לטפל בבעיה, ורק 4% – שיעור זניח ולא מובהק מבחינה סטטיסטית – חושבים שדווקא הממשלה הנוכחית פועלת יותר למיגור התופעה. חלק גדול יחסית (38.3%) סבורים כי שתי הממשלות, הנוכחית והקודמת, פעלו באותה המידה לטיפול בבעיה. מנגד, חלק לא מבוטל (27.4%) סבורים כי הן הממשלה הנוכחית והן הקודמת לא פעלו במידה מספקת לפתרון הבעיה.

בהקשר זה נמצאו הבדלים בתשובות הנסקרים שהצביעו בבחירות לבין הנסקרים שלא הצביעו. שיעור המצביעים הסבורים כי הממשלה הקודמת עשתה יותר למיגור האלימות גבוה מהשיעור בקרב הלא-מצביעים, 28.7% ו-18.3% לעומת זאת, שיעור הלא-מצביעים הסבורים כי שתי הממשלות לא עשו די למיגור התופעה גבוה מהשיעור בקרב המצביעים הסבורים כך, 29% ו-24% בהתאמה.

מדד נוסף לתחושת חוסר הביטחון בציבור הערבי מתקבל מתשובותיהם של הנשאלים ביחס לחשש מפני התלקחות אפשרית של תקריות אלימות בין אזרחים ערבים ליהודים כפי שאירעו במאי 2021. מתברר כי גם בחלוף שנתיים, רוב מכריע של הציבור הערבי (84.4% ממשתתפי הסקר) חיים בחשש כי אירועים דומים עלולים להתרחש בעתיד; 54% אף חוששים במידה רבה מפני תרחיש כזה. 9.3% חוששים במידה מועטה או כלל לא, ואילו ל-6.3% אין עמדה מגובשת בנושא.

בהקשר זה נמצא קשר ישר בין עוצמת החשש לבין הגיל: בני הדור המבוגר בחברה הערבית חוששים במידה רבה יותר מהצעירים מפני הישנותן של תקריות אלימות בדומה לאלו שהתרחשו במאי 2021. יש לציין כי בכל קבוצות הגיל הובע חשש גבוה מאוד.

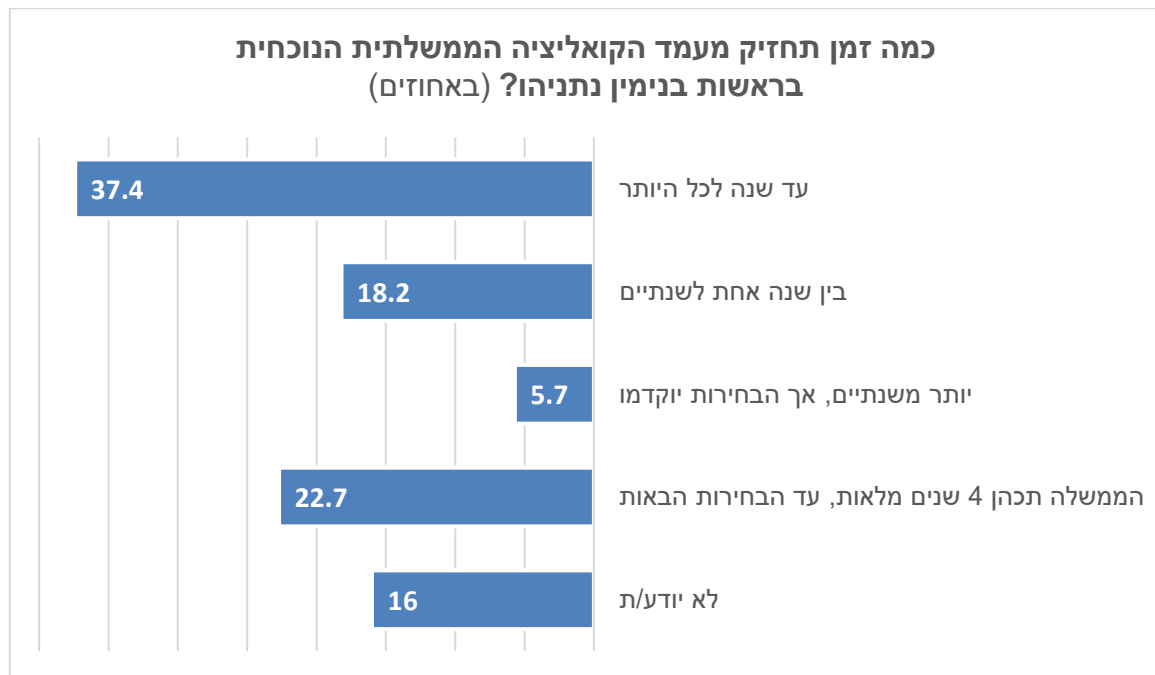
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

היחס לממשלה, לשותפות בקואליציה ולשאלת ההשתתפות בבחירות לכנסת

המחלוקות הפוליטיות בתוך הממשלה אינן נעלמות מעין האזרחים הערבים. מחציתם (55.6% מהנשאלים) סבורים כי הממשלה תחזיק מעמד שנתיים לכל היותר; 37.4% אף סבורים כי הממשלה תחזיק מעמד פחות משנה. לעומת זאת, 22.7% סבורים דווקא כי הממשלה תכהן תקופת כהונה מלאה עד הבחירות הבאות.

הממשלה הקודמת בראשות נפתלי בנט ויאיר לפיד כללה מפלגה ערבית – רע"מ בראשות מנסור עבאס. מתברר כי רוב בציבור הערבי (63.3% מהנשאלים) מעוניינים לראות מפלגה ערבית גם בקואליציה ממשלתית עתידית שתקום לאחר הבחירות הבאות; בתוכם, 46.6% אף תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שהיא. רק 27.3% אינם תומכים בהצטרפות מפלגה ערבית לממשלה, והם נחלקים בין המוכנים (13.8%) לכך שמפלגה ערבית תתמוך בממשלה מחוץ לקואליציה בתמורה להישגים ממשליים לציבור הערבי ("גוש חוסם"), לבין שאינם מסכימים (13.5%) לכך שמפלגה ערבית תצטרף לקואליציה או תתמוך בה מבחוץ.

הממצאים הללו מאפיינים בעקיבות את עמדת הציבור הערבי בשנים האחרונות, העומדות בסימן התגברות ההשפעה של המפלגות הערביות על הזירה הפוליטית בישראל, החל בהקמתה של הרשימה המשותפת ב-2015 וכלה בהשתלבותה של מפלגת רע"מ בממשלת בנט-לפיד ב-2021.

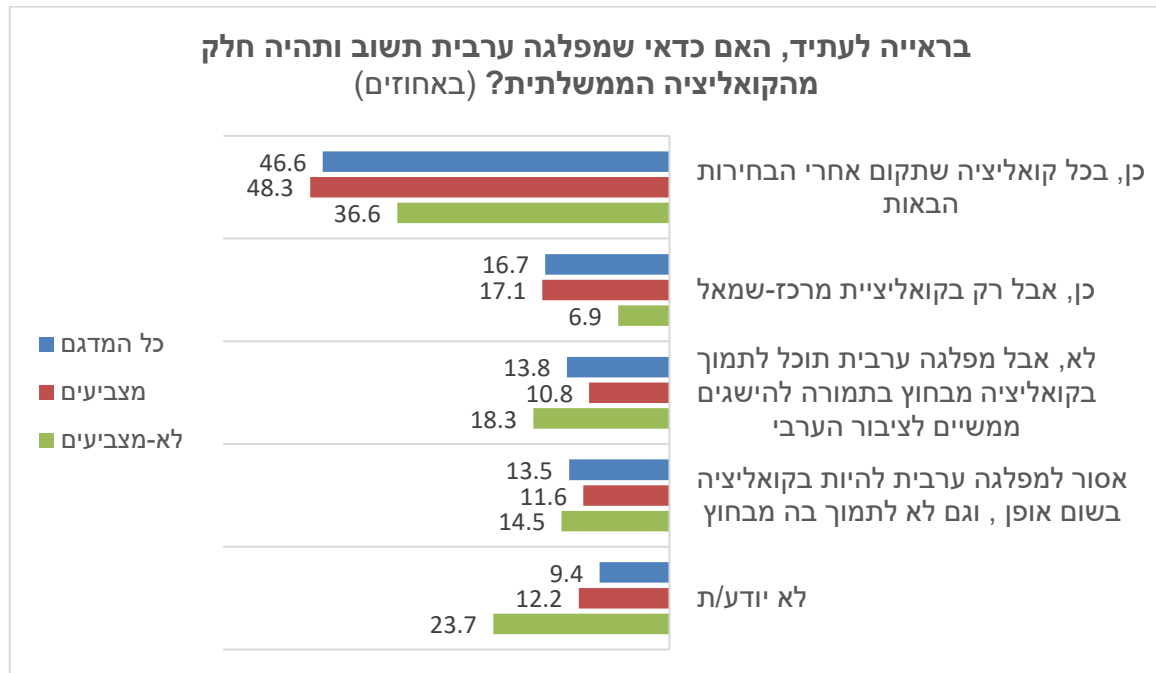
בשאלה זו נצפו הבדלים מובהקים בין הנסקרים שהצביעו בבחירות האחרונות לבין הנסקרים שלא הצביעו בהן. שיעור התומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לקואליציה בקרב המצביעים גבוה במידה ניכרת מהשיעור בקרב הלא-מצביעים, 65.5% ו-43.5% בהתאמה. בכל זאת, בשתי הקבוצות נצפה שיעור די גבוה של תומכים בהצטרפותה של מפלגה ערבית לכל קואליציה שתקום (ולא רק לקואליציית מרכז-שמאל): 48.3% בקרב המצביעים ו-36.6% בקרב הלא-מצביעים.

ניתן לומר כי הלא-מצביעים מאמצים עמדה זהירה יותר מעמדת המצביעים בשאלת השותפות הפוליטית בממשלה. מסקנה זו מתבררת משני ממצאים שעולים מהתשובות על שאלה זו. ראשית, שיעור התומכים ברעיון שמפלגה ערבית לא תצטרף לקואליציה אבל תוכל לתמוך בה מבחוץ (באמצעות "גוש חוסם") בקרב הלא-מצביעים גבוה כמעט פי שניים מהשיעור בקרב המצביעים, 18.3% ו-10.8% בהתאמה. שנית, שיעור הנסקרים

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

שאינ להם עמדה מגובשת בשאלה זו גבוה פי שניים בקרב הלא-מצביעים לעומת המצביעים: 23.7% ו-12.2% בהתאמה.

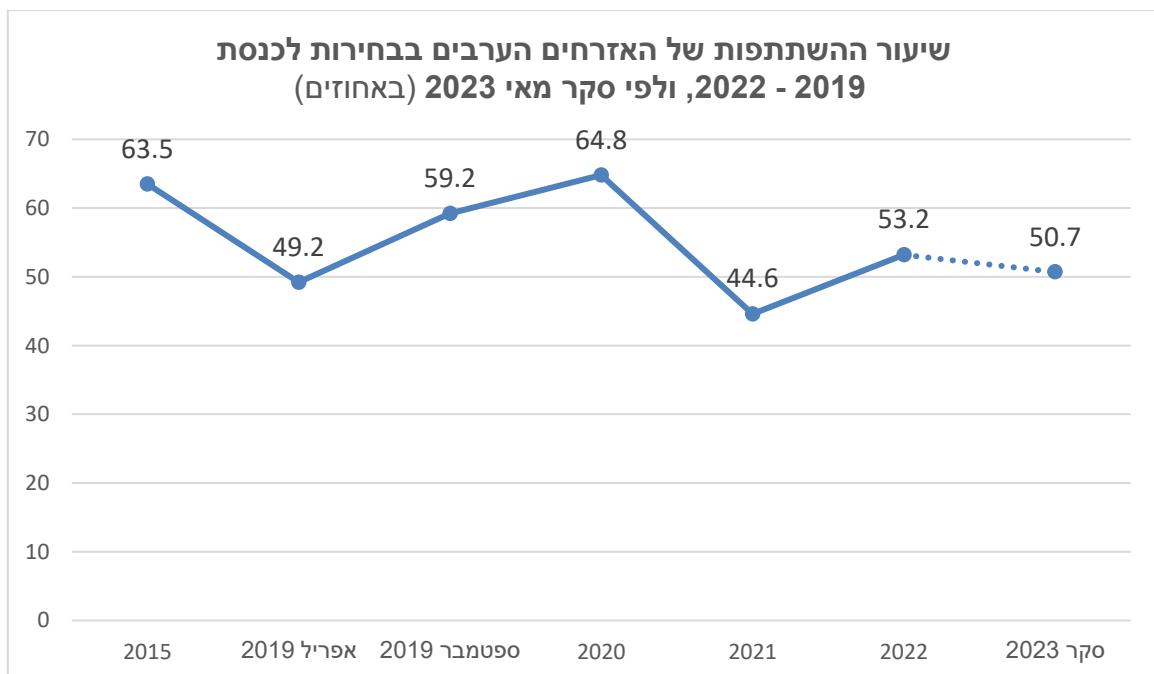
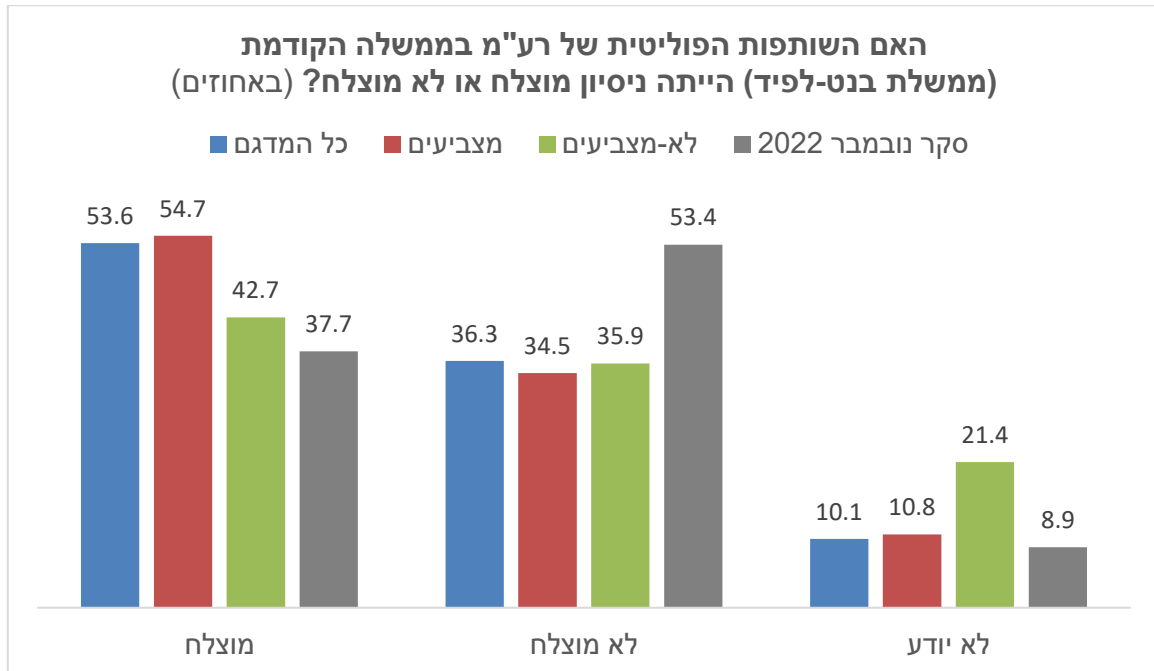

במבט לאחור, בחלוף חצי שנה לסיום כהונתה של ממשלת בנט-לפיד שכללה מפלגה ערבית (רע"מ), מחצית מהציבור הערבי (53.6% מהנשאלים) סבורים היום כי הניסיון של רע"מ בממשלה הקודמת היה מוצלח בסיכומו של דבר, ואילו 36.8% חושבים שלא היה זה ניסיון מוצלח. שתי נקודות מעניינות ראויות לציון בהקשר זה. ראשית, בסקר הנוכחי לא נמצאו הבדלים מובהקים בשאלה זו בין המצביעים לבין הלא-מצביעים: בשתי הקבוצות שיעור ההסכמה כי הניסיון היה מוצלח גבוה למדי: 54.7% בקרב המצביעים, 42.7% בקרב הלא-מצביעים.

שנית, בסקר שנערך במתודולוגיה זהה לזו שננקטה בסקר הנוכחי ערב הבחירות האחרונות לכנסת (שנערכו ב-1 בנובמבר 2022), תשובת המשתתפים על אותה השאלה בדיוק הייתה אז הפוכה לגמרי: 37.7% סברו אז כי מדובר בניסיון מוצלח ואילו 53.4% סברו כי לא היה זה ניסיון מוצלח. ניתן להסיק שגם אם בציבור הערבי עדיין יש מחלוקת על השאלה אם הניסיון הפוליטי של רע"מ היה מוצלח או לא, בקרב חוגים הולכים ומתרחבים בקרב מתחזקת ההערכה לטובה (גם אם בדיעבד) כלפי היוזמה הפוליטית של רע"מ.

כעת הוצגה למשתתפים בסקר שאלה היפותטית: אילו נערכו היום בחירות לכנסת, האם ישתתפו בהן? 72.2% מהמשתתפים בסקר השיבו בחיוב, ו-26% השיבו בשלילה. בשקלול של נתוני המדגם, של מתודולוגיית הסקר ושל דפוסי ההשתתפות של משתתפי הסקר בבחירות הקודמות, שיעור ההצבעה המשוער הוא 50.7%. מדובר בשיעור נמוך מעט בהשוואה לשיעור ההצבעה בבחירות האחרונות, 53.2%. מבחינה סטטיסטית, תוצאת הסקר אינה נמוכה באופן מובהק מתוצאת האמת של הבחירות האחרונות. במילים אחרות, אף שחלפה כמעט חצי שנה מהבחירות וברחוב הערבי לא מורגשת אווירה פוליטית, פוטנציאל ההשתתפות של האזרחים הערבים בבחירות כיום גבוה יחסית בהשוואה למצב ששרר בשנה שעברה.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

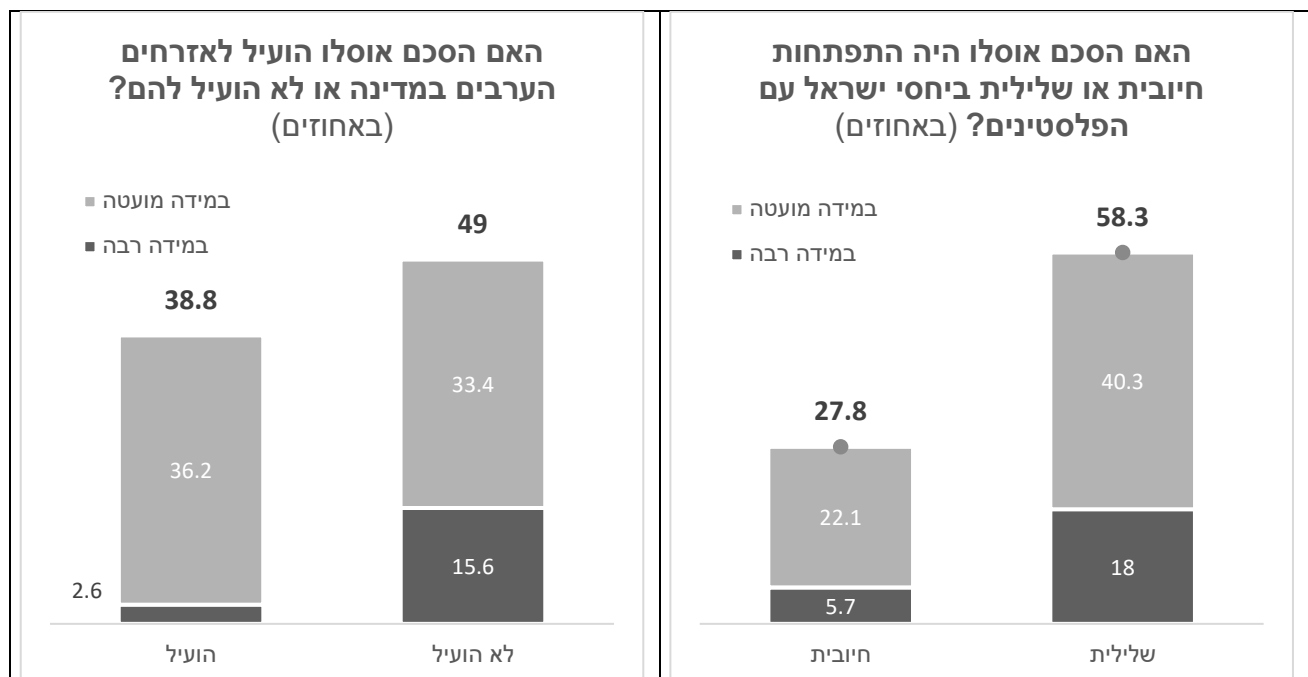
ישראל והפלסטינים ושאלת הזהות

בספטמבר הקרוב ימלאו 30 שנה לחתימה על הסכם אוסלו בין ישראל לפלסטינים (ספטמבר 1993). המשתתפים בסקר התבקשו לחוות את דעתם על השפעות ההסכם על היחסים שבין ישראל לפלסטינים. רוב הציבור הערבי (58.3% מהנשאלים) סבור כי ההסכם אוסלו היה בגדר התפתחות שלילית ביחסים שבין ישראל לפלסטינים, ורק 27.8% סבורים כי הייתה זו התפתחות חיובית.

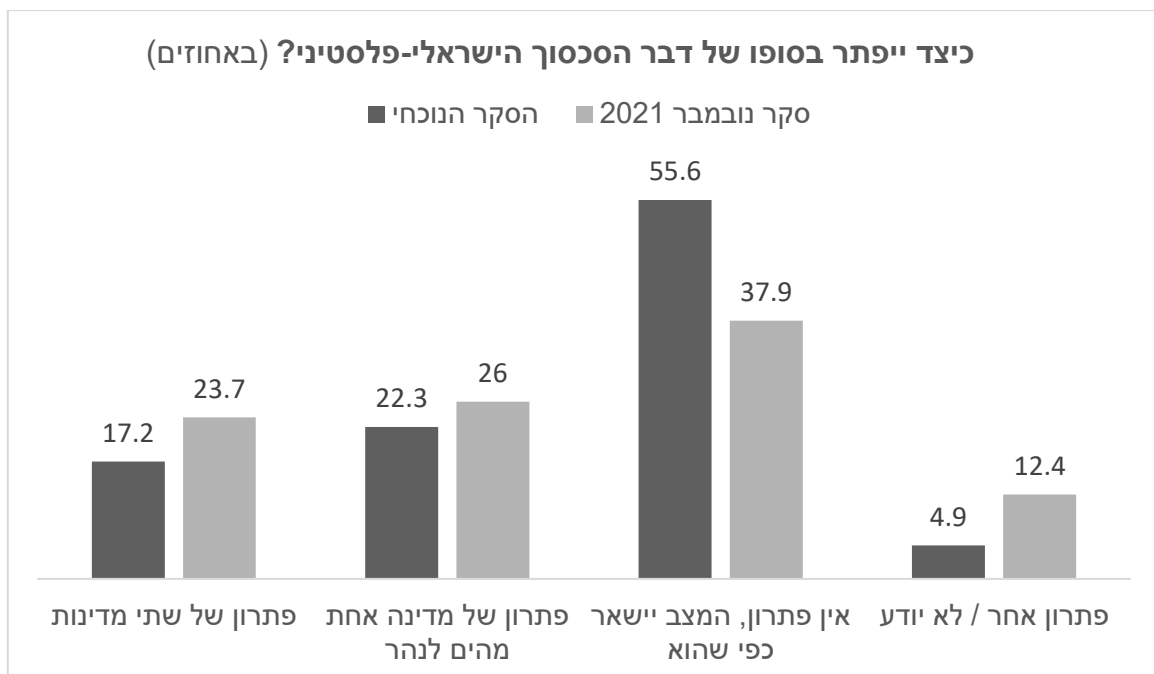
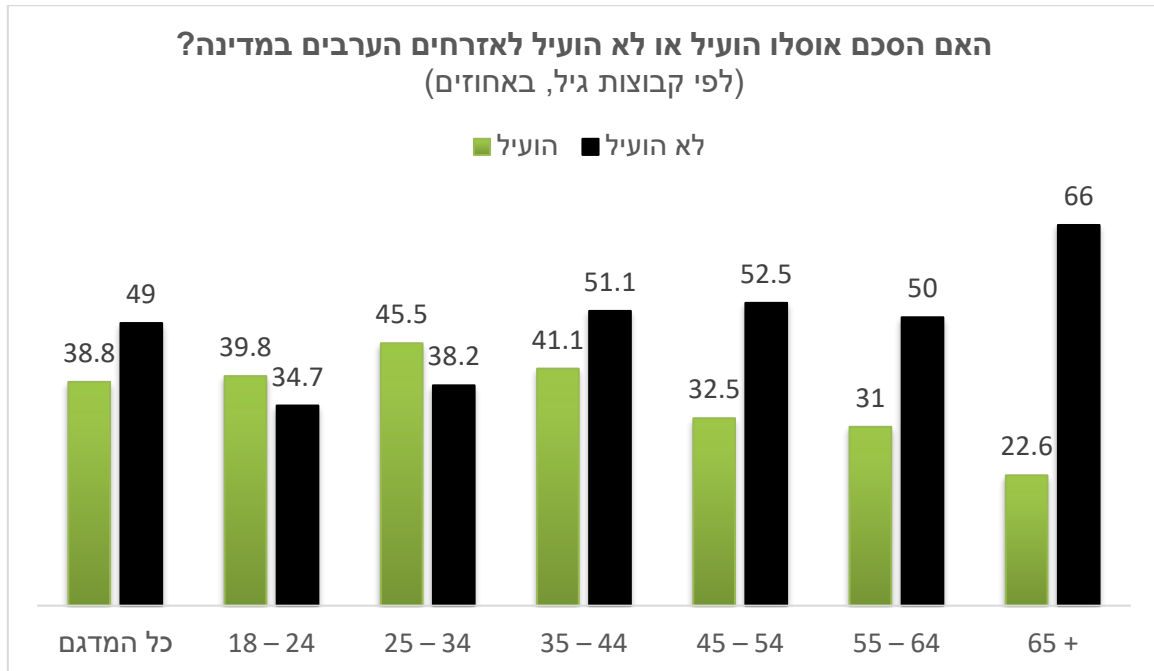
כמחצית מהנסקרים (49%) סבורים כי ההסכם לא הועיל לאזרחים הערבים בישראל, ואילו 38.8% סבורים כי ההסכם דווקא הועיל להם. בשאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי קבוצות גיל: בני הדור המבוגר, שחוו באופן אישי את תקופת אוסלו, מאמצים כיום עמדה שלילית ביחס להשפעות ההסכם על האזרחים הערבים, וזאת בשיעורים גבוהים יותר באופן מובהק לעומת בני הדור הצעיר, שנולדו לאחר החתימה על ההסכם. הממצאים משקפים את ממדי האכזבה מתוצאות ההסכם בקרב בני הדור המבוגר, וזאת בהשוואה לתקוות שהם עצמם תלו בו לפני שלושה עשורים.

בהסתכלות לטווח הארוך, רוב הציבור הערבי אינו סבור כי הסכסוך בין ישראל לפלסטינים ייפתר ברוח ההסכם אוסלו. מחצית מהנסקרים (55.6%) חושבים כי אין פתרון לסכסוך והמצב יישאר כפי שהוא, ו-22.3% מאמינים שהפתרון הוא מדינה אחת מהים עד לנהר. רק 17.2% חושבים כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני יוסדר באמצעות פתרון של שתי מדינות – ברוח הפתרון המדיני שהתגבש בהסכם אוסלו.

בציבור הערבי הולכת ומתערערת האמונה כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני ייפתר בהסדר של שתי מדינות. למעשה, הולכת ומתחזקת התחושה כי לא יושג כלל פתרון לסכסוך. בסקר שנערך בנובמבר 2021 במתודולוגיה זהה לזו שנקטה בסקר הנוכחי נמצא כי 23.7% סברו אז הפתרון הריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא פתרון של שתי מדינות. שיעור הסבורים אז כי אין פתרון לסכסוך וכי המצב יישאר ללא שינוי היה אז 37.9% – שיעור גבוה כשלעצמו אולם נמוך במידה ניכרת מהממצא בסקר הנוכחי.

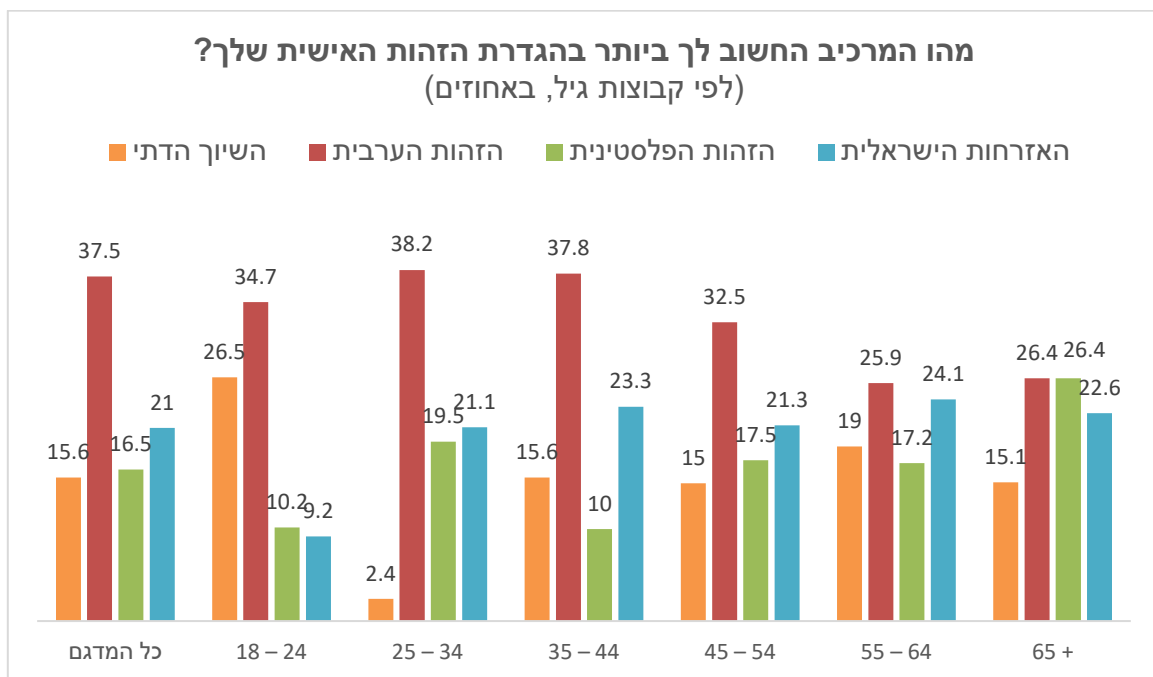
תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

משתתפי הסקר נשאלו מהו המרכיב החשוב להם ביותר בהגדרת זהותם האישית. חלק גדול מהנסקרים (37.5%) ציינו את הזהות הערבית, הטומנת בחובה מרכיבים תרבותיים ולאומיים גם יחד. 16.5% ציינו את הזהות הלאומית הפלסטינית, ו-15.6% ציינו את השיוך הדתי כמרכיב זהותם העיקרי. יצוין כי חלק לא מבוטל (21%) ציין את מרכיב האזרחות הישראלית. חשוב לשים לב כי המשתתפים התבקשו להתייחס לעניין האזרחות, ולא לעניין הזהות. לשון אחר, הנסקרים התבקשו להעריך את משמעות המרכיב האינסטרומנטלי הקשור לאזרחות הישראלית, ולא למשמעות הרגשית שלו.

תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי

אף שבכל קבוצות הגיל הזהות הערבית היא הדומיננטית, בתשובות על שאלה זו נתגלו הבדלים מובהקים לפי הגיל בשאר מרכיבי הזהות: בקרב הצעירים ביותר (בני 18–24), השיוך הדתי גבוה באופן מובהק בהשוואה לשאר קבוצות הגיל. בקרב המבוגרים ביותר (בני 65 ומעלה), הזהות הפלסטינית חזקה באופן מובהק יותר ביחס לשאר קבוצות הגיל. ממצא מעניין נוסף הוא, שהן הזהות הפלסטינית והן מרכיב האזרחות הישראלית בזהות הולכים ומתחזקים ככל שהגיל עולה. תהליך זה מעיד על גיבוש זהות לאומית קוהרנטית לאורך השנים, ובצידו קבלת מרכיב האזרחות הישראלית כחלק בלתי נפרד מן הזהות.

הסקר נערך ביוזמת תוכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי הפועלת מטעם קרן קונרד אדנאואר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב.

הסקר נערך באמצעות מכון יאפא – מחקרי שיווק, סקרים וייעוץ, בהנהלת ד"ר עאס אטרש.

הנתונים נאספו בתאריכים 9 – 15 במאי 2023 בסקר טלפוני שנערך בשפה הערבית בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל (בני 18 ומעלה).

גודל המדגם: 502 נשאלים; טעות הדגימה המרבית: $\pm 4.4\%$.

הממצאים העיקריים של הסקר הוצגו בפאנל שהתקיים ב-23 במאי 2023 במסגרת "כנס הרצליה 2023: חזון ואסטרטגיה בעידן אי-ודאות", שכותרתו "יחסי יהודים-ערבים לאן?". הפאנל נערך בשיתוף המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS), אוניברסיטת רייכמן, הרצליה.